

ríšsky minister zahraničia von Ribbentrop už raz zamýšľal použiť dr. Wächtera ako vyslanca v Bratislave. Wächterovo meno má na Slovensku dobrý zvuk a živlom pozitívne nakloneným ríši dá pocítiť, že konečne sa bude viesť jasná a pevná ríšska politika. Wächter o mojom návrhu nič nevie. Ani som s ním nenadviazal nijaký styk.

Bol by som Vám, ríšsky vodca, vďačný, keby ste preskúmali môj podnet a predložili ho na rozhodnutie vodcovi. Pritom Vás prosím len o to, aby ste moju kritiku Ludina považovali za dôvernú a aby ste ma nemenovali pred von Ribbentropom ako iniciátora návrhu, pretože Ludina osobne poznám a ako človeka si ho cením.

Heil Hitler!
Vždy Váš Frank v. r.

AÚD KSS Bratislava. F. 6, a. j. 309/68—69. Fotokópia strojopisného konceptu odoslaného ďalekopisu. (Z nemčiny preložila HT.)

284

1944, september 14. Viedeň. — Prípís župného hospodárskeho poradcu NSDAP Rafelsbergera zaslaný spolu s kópiou zprávy pre šéfa hlavného úradu ríšskej bezpečnosti dr. E. Kaltenbrunnera štátnemu ministrovi K. H. Frankovi v Prahe.

Obergruppenführer!

Odvolaám sa na Váš list z 1. t. m.¹, týkajúci sa Slovenska, a posielam Vám v prílohe odpis mojej zprávy obergruppenführerovi Kaltenbrunnerovi. Je polutovaniahodné, že ešte aj za tejto situácie na Slovensku zotrávajú tí, ktorí dostatočne a nesporne dokázali, že zle zastupujú nemecké záujmy na Slovensku a môžu brzdiť tých niekoľkých rozumných a energických ľudí, ktorí sú na našej strane.

2 prílohy

Heil Hitler!
Rafelsberger²

[Príloha 1]

T a j n é

SS-obergruppenführerovi
dr. Ernstovi Kaltenbrunnerovi,
šéfovi bezpečnostnej polície
a bezpečnostnej služby.
Berlin SW 11
ulica princa Albrechta 8

Rf/St

14. septembra 44
Vec: Slovensko

Obergruppenführer!

Od svojho spolupracovníka dr. Paica, ktorého aj Vy osobne poznáte, som dostal odpis priloženej zprávy o situácii na Slovensku, uzavretej 6. t. m., ktorá však v podstatných bodoch platí aj dnes. Na jej doplnenie by som chcel upozorniť najmä na nasledovnú okolnosť:

¹ Viď dokument čís. 209.

² Frank odpovedal 20. 9. 1944 Rafelsbergerovi listom tohto znenia: „Milý kamarát Rafelsberger! Týmto potvrdzujem príjem Vášho listu zo 14. 9. t. r. značka Rf/St, ktorý sa týkal situácie na Slovensku. So záujmom som vzal na vedomie obsah Vášho listu a pripojených príloh. Som s Vami zajedno v tom, že znalci priestoru by inak utvárali politickú situáciu na Slovensku. Heil Hitler! Váš F.“ (ŠSÚA Bratislava. Národný súd v Bratislave, kart. 67/285. Fotokópia Frankom parafovanéj kópie. — Z nemčiny preložila HT.)

Treba istotne pozitívne hodnotiť, že konečne smerodajný zástupca ríše, SS-obergruppenführer Berger, nástojil na tom, aby bol náčelník štábu Hlinkovej gardy Kubala primerane nasadený. Už dávnejšie a neraz som poukazoval na to, že on je jedinou skutočne vhodnou osobou, pomocou ktorej možno zo slovenskej strany dosiahnuť poctivú priateľskú politiku voči ríši.

Pri rokovaniach v posledných týždňoch a dňoch Kubala znovu dokázal, že má politický jemnosť a reálny pohľad. — Odmietol previesť bezpečnostno-polícijné opatrenia na Slovensku bez štátneho príkazu od Tisu. Keď sa mu to vyčíta a konštatuje sa, že zlyhal — počúvam, že k tomu došlo zo strany vyslanca Ludína — tak to je bezpochyby nesprávne a svedčí to o tom, že tí, ktorí očakávali od Kubalu taký postup, sami nemajú potrebný politický prehľad, alebo — čo možno predpokladať u Tisu — pokúšajú sa dohnať Kubalu do situácie, v ktorej by ho mohli pri vhodnej príležitosti prinajmenej politicky znemožniť.

Kubala okrem toho vysvetlil, že až potom bude ochotný prevziať bezpečnostno-polícijný príkaz štátu, keď svoju gardu zorganizuje a primerane novej úlohe vyzbrojí. Podľa zprávy, ktorú som dostal, má k tomu dôjsť asi o osem dní. Možno rátať s tým, že potom bude na západnom Slovensku, nám prístupnom, na tieto ciele k dispozícii 1500 organizovaných a ozbrojených gardistov.

V tejto súvislosti by som nechcel premeškať príležitosť upozorniť na to, že moje časté pozitívne hodnotenie činnosti kamaráta Nagelera sa v tejto situácii znovu ukázalo ako správne a úspešné, hoci práve teraz — ako sa to aj dalo očakávať — robia Nagelerovi prekážky nielen zo slovenskej strany (Tiso), ale aj z nemeckého vyslanectva a dokonca sa otvorene i skryte pracuje na jeho odstránení. — Bolo by zbytočné konštatovať, že odstránenie tohto muža a zrieknutie sa jeho skúseností a spojení by bolo v súčasnosti celkom nezodpovedné. Heil Hitler! (Rafelsberger)

[Príloha 2]

Odpis

Otvorené otázky k slovenskému povstaniu
Podľa situácie zo 6. 9. 1944 večer

Činnosť slovenských partizánov, ktorá sa začala otvorene prejavovať od polovice augusta t. r., po prechode väčšiny oddielov slovenskej armády a ich generálov k povstalcovi a po spoznaní ďalekosiahlych plánov organizovanej revolúcie viedli k tomu, že 30. augusta vpochodovali nemecké oddiely na Slovensko, aby porazili povstanie a krajinu znovu pacifikovali v súlade s vojenskými a hospodárskymi záujmami ríše.

Vzhľadom na tento cieľ sa však teraz vynára množstvo otázok, ktoré by som chcel zoskupiť nasledovne:

1. Vojenská akcia na potlačenie povstania,
2. trvalé obsadenie krajiny pre udržanie pokoja a poriadku,
3. budúce štátoprávne postavenie Slovenska,
4. slovenské štátne vedenie
5. zastúpenie ríše na Slovensku,
6. vplyv ríše na politiku a spravovanie slovenských ministerstiev a najvyšších úradov,
7. zabezpečenie slovenského hospodárskeho života najmä v otázke meny a zásobovania,
8. utváranie hospodárskych vzťahov medzi ríšou a Slovenskom najmä v zúčtovacom styku,
9. pracovné nasadenie,
10. preskúmanie zodpovednosti nemeckých zastupiteľských úradov na Slovensku za nedostatočný boj proti slovenskému revolučnému hnutiu.

Doteraz sa dospelo k rozhodnutiu len v otázkach, uvedených v bodoch 1, 3 a 4.

ad 1 (Vojenská akcia) prebieha koncentrovaný útok na centrum partizánskeho hnutia, ktoré leží na strednom Slovensku s hlavným mestom Banskou Bystricou, kým veľké časti na západe, východe a juhu partizánskeho územia boli už v podstate očistené od nepriateľa. —

ad 3 (Budúce štátoprávne postavenie Slovenska) dospelo sa k rozhodnutiu zachovať suverenitu krajiny, pretože sa predpokladá dobrá vôľa prevažnej časti slovenského národa a jeho vedenia. Nehľadiac na to však verím, že voči starým slovenským vodcom, ktorí neprešli k partizánom, je na mieste čo najväčšia bdelosť, pretože aj sám prezident Tiso znovu jasne prejavil svoju vernosť československej štátnej myšlienke, a teda aj panslavistickej ideí. Dôrazne varujem najmä pred znovuzriadením slovenskej armády a tolerovaním zahraničnopolitickej aktivity krajiny. —

ad 4 (Slovenské štátne vedenie) 4. 9. t. r. bola vymenovaná nová slovenská vláda, na čele ktorej stojí predseda bratislavského najvyššieho súdu pán dr. Štefan Tiso. Hoci dr. Tiso sa oprávnene teší v nemeckých kruhoch dobrej povesti, predsa neslobodno prehliadať, že je bratancom prezidenta štátu, duchovného a bratom bývalého slovenského vyslanca v Moskve. Časť ministrov bola prevzatá z doterajšej Tukovej vlády, čo možno celkom schváliť v prípade ministra financií a hospodárstva. Naproti tomu by bolo prospešné vymeniť ministra vnútra Šaňa Macha, ktorý je celkom bezvýznamnou figúrou a nemá nijakých stúpcov v slovenskom národe.

Ostatné problémy ešte čakajú na riešenie.

K jednotlivým otázkam — podľa toho, ako sa mi javí ich naliehavosť — by som zaujal stručne nasledovné stanovisko:

a) Zastúpenie ríše na Slovensku

Hoci Slovensko je štátom pod nemeckou ochranou, zastúpenie ríše sa uskutočňuje diplomatickou formou, obvyklou voči suverénnym štátom, odhliadnuc od rôznych poradcov na jednotlivých mi-

nisterstvách, ktorých význam celkom upadol. Doterajšie skúsenosti však dokazujú, že to nezodpovedá vojnovým záujmom ríše. Bolo by preto, podľa mojej mienky, potrebné vymenovať analogicky ako pri úprave v Maďarsku ríšskeho splnomocnenca pre Slovensko. Doterajší vyslanec Ludin, samozrejme, pre toto miesto neprichádza do úvahy vzhľadom na úplné fiasko, ktoré utrpel pri vedení svojho úradu. Súčasne s výmenou vyslanca by sa mala uskutočniť prenikavá zmena vo vyslanec-kom personáli a sbore poradcov, pretože skoro všetci sa v dlhoročnom slovenskom blahobyte opotrebovali, pokiaľ dokonca netreba ich chovanie hodnotiť ako nedbalé a nezodpovedné. — Kým nie je vymenovaný ríšsky splnomocnenec, je prirodzene úprava všetkých ďalších otázok veľmi sťažená.

b) Zabezpečenie slovenského hospodárskeho života, najmä meny a zásobovania.

Usporiadané hospodárske pomery na Slovensku, najmä mena a zásobovanie, sú partizánskym hnutím veľmi vážne ohrozené. Doteraz bol pre obidva tieto úseky formálne kompetentný profesor dr. Karvaš ako hospodársky diktátor. Profesor dr. Karvaš bol zatknutý preto, že viedol obchod v duchu, ktorý zodpovedal jeho československo-komunistickému zmýšľaniu. Jeho zástupca v prezídiu Národnej banky prof. dr. Fundárek je u partizánov. V dôsledku toho stratila Národná banka a Hlavný zásobovací úrad prísne vedenie, ktoré úradníctvo vo všetkom poslúchalo.³ — Naproti tomu by sa museli ihneď urobiť opatrenia, ktoré zabránia inflácii. Nebezpečenstvo inflácie je odôvodnené skutočnosťou, že zásoby bankoviek (údajne asi $\frac{2}{3}$ zásob bankoviek, ktoré boli doteraz dané do obehu, a tlačiareň bankoviek v Martine) sú v rukách partizánov. Okrem toho sa v dôsledku nákupnej paniky v posledných dňoch viacnásobne zvýšil obeh peňazí, čo pôsobí tiež silne inflačne. Toto nebezpečenstvo si podľa mojej mienky nutne, vyžaduje, aby bol ihneď vymenovaný prezident Národnej banky, ktorému by bol pridelený príslušný kvalifikovaný nemecký poradca. —

Pre centrálnu polohu partizánskeho územia sú široké oblasti poľnohospodárskeho vidieka dopravne odrezané od priemyselnej oblasti Bratislavy a Považia. To už teraz vedie k povážlivým prejavom nedostatku na potravinovom trhu v priemyslových oblastiach. Ak sa v tejto oblasti nedosiahne v krátkom čase náprava, treba rátať s nepokojmi medzi obyvateľstvom a s úplným úpadkom hospodárskych výkonov aj v tej oblasti, ktorú nezasiahlo revolučné hnutie. V dôsledku toho je jednou z naliehavých otázok, ktoré sa musia riešiť, aj vymenovanie predsedu Hlavného zásobovacieho úradu.

c) Vplyv ríše na politiku a spravovanie slovenských ministerstiev a najvyšších úradov.

Od autority novej slovenskej vlády nemožno očakávať, že sama zlomí pasívnu rezistenciu úradov voči nemeckým záujmom. Preto sa nemožno zrieknuť inštitúcie poradcov, ba naopak, treba ju podľa mojej mienky rozšíriť na všetky dôležité úrady, ktoré sú rozhodujúce pre pokoj a poriadok, ako aj pre hospodárstvo. Príslušní páni by sa však mali usilovať o čo najväčšiu zdržanlivosť vo verejných vystúpeniach, mali by si pri všetkom priateľskom zaobchádzaní udržať voči Slovákom odstup a byť skutočnými páni, pred ktorými by mali Slováci rešpekt a ktorých by teda aj poslúchali.

d) Vojenské obsadenie

Aj keď sa podarí zlomiť organizovanú vojenskú silu partizánov, predsa treba rátať s tým, že československo-komunistické bandy budú aj naďalej vyčítať zo svojich skrýš v širých horách, z prípadu na prípad prerušovať cestnú dopravu a prepadať obce. Tomu možno zabrániť — vzhľadom na málo hrdinského ducha národa — len pokiaľ možno intenzívnym vojenským obsadením krajiny, pričom by na tento účel stačilo podľa mojej mienky mužstvo, ktoré je vo výcviku. Tak by bolo možné čo najviac náhradných oddielov preložiť na Slovensko, ktoré by malo na starosti ich zásobovanie, čím by sa uľahčila zásobovacia situácia v ríši.

e) Pracovné nasadenie

Ludský materiál Slovenska by sa mal nasadiť pre nemecké ciele až do takého stupňa, aký sa dosiahol v Nemecku, a to vo forme vojensky organizovaných pracovných práporov, ktoré by mali byť nasadené v ríši. Slovensko by sa malo ujať podpory rodín tých, ktorí budú týmto spôsobom povolani.

i) Utváranie hospodárskych vzťahov medzi ríšou a Slovenskom najmä v zúčtovacom styku

Treba skončiť s doterajším systémom voľných dohôd v obchodnej politike, ako aj v zúčtovacom styku. Slovensko so svojimi početnými zbrojnými závodmi, ktoré pochádzajú zväčša ešte z československej éry, malo by dodať maximum vojnového materiálu, ktorý môžu závody produkovať za neskoršie vyúčtovanie. Len civilný sektor obchodu a zúčtovacieho styku by sa mal usku-točňovať prostredníctvom nemecko-slovenského clearingu s tendenciou vyrovnanosti. Ak sa Slovensko zbaví výdavkov na armádu, ktoré doteraz v štátnom rozpočte dominujú, a zriekne sa veľkorysých daňových úľav, ktoré sa poskytovali kvôli rýchlejšiemu obohateniu krajiny, mohol by sa slovenský štátny rozpočet pri trochu normálnom hospodárstve udržať v poriadku aj napriek mimoriadnym výkonom, ktoré mu teraz pripadnú.

g) Preskúmanie zodpovednosti nemeckých zastupiteľských úradov na Slovensku za nedostatočný boj proti slovenskému revolučnému hnutiu

³ Podľa záznamu v úrade predsedníctva slovenského snemu dr. Fundárek ostal pri vypuknutí povstania bez vlastného pričinenia v Bojniciach a okolo 20. septembra 1944 bol už v Bratislave. (ŠSÚA Bratislava, Snem Slovenskej republiky, preds. 1944, čís. 860/1944.) Dr. Tiso 12. 9. 1944 vymenoval za predsedu Najvyššieho úradu pre zásobovanie dr. Štefana Ondrušku, dovtedajšieho riaditeľa akc. poisťovne Moldavia Generali-Sekuritas. (Tamtiež, čís. 829/44). Karvaša formálne odvolali z funkcie guvernéra Slovenskej národnej banky až 15. 9. 1944. (Tamtiež, čís. 1045/44.)

Podvratné hnutie, ktoré viedlo k súčasnému povstaniu, bolo už od roka a odo dňa známe širokým kruhom. Predsa sa však na nemeckom vyslanectve neverilo príslušným správam. Keď už na strednom Slovensku tiekla nemecká krv, vyslanec Ludin negoval na schôdzi zahraničnej organizácie NSDAP existenciu partizánskeho hnutia. Hospodárski vedúci (vedenie železiarskych závodov patriacich ku koncernu ríšskych závodov Hermanna Göringa v Podbrezovej), ktorí chceli dva dni pred zradou slovenskej armády informovať o pomeroch a žiadať o ochranu, boli stroho odmietnutí a ich návšteva u vyslanca bola zamietnutá. Nemci na Slovensku by stratili vieru v spravodlivosť, keby toto chovanie, ktoré podľa mojich skúseností nie je ojedinelé v priestore juhovýchodnej Európy, nevedlo k preskúmaniu vecí a k potrestaniu vinníkov. Viedeň 7. septembra 1944.

ŠSÚA Bratislava. Národný súd v Bratislave, kart. 67/287—293. Fotokópia originálu a Rafelsbergerom parafovaného strojopisného prepisu. (Z nemčiny preložila HT.)

285

1944, september 14. Moskva. — Depeša čs. veľvyslanca Zd. Fierlingera čs. ministerstvu zahraničia v Londýne so správou o sovietskej pomoci Slovenskému národnému povstaniu a s informáciami o udalostiach na Slovensku.

Tajné.

Tvá 219 a 221.¹

1. Jsme si vědomi nutnosti rychlé pomoci Slovensku a zjistím znovu dnes situaci v Narkomindělu. Pro Tvou informaci mohu zatím sdělit toto:

Doprava zbraní pokračuje pravidelně, avšak je zdržována nepříznivým počasím. II. naše brigáda se připravuje k desantu. Na nejvyšších místech v Kremlu mají také přímé zprávy ze Slovenska. Slovenská národní rada se též obrátila přímo na Stalina. Kromě toho zvláštní zpráva generála Strokače, velitele ukrajinských partyzánů byla zaslána Stalinovi. Jak je patrné z operací Rudé armády, hlavní velení přizpůsobilo svůj operační plán do značné míry našim požadavkům a první ukrajinská fronta nastupuje od Sanoku směrem na Medzilaborce a Duklu. Operace účastní se naše I. a III. brigáda. Ze všeho toho je patrné, že sovětská vláda učinila všechna opatření, která vůbec byla možná, aby Slovensku byla poskytnuta co nej-

¹ Fierlingerov telegram bol odpoveďou na spomenuté dve depeše ministra Ripku. Uvádzame ich v plnom znení:
219, z 9. 9. 1944:

„Pokud jde o koordinaci akce, která má býti poskytnuta Spojenci našim na Slovensku. Zjistili jsme, že evropská komise pro jednání o takové akci není příslušná, mimo to jednání touto cestou by se zdrželo. Jednáme proto s britskou vládou přímo, aby se dohodla s vládou sovětskou. Angličtí vojáci nám sdělili, že první pomoc pro Slovensko je připravena v Itálii a bude poskytnuta ihned, jakmile bude o tom dohoda s vládou sovětskou. Ripka.“ (AMZV Praha. Depeše odeslané, 1944, čís. 2058, Mos. 219.)
221, z 11. 9. 1944:

„Vojenské vedení a národní rada slovenská volají dnes znovu velmi důrazně po pomoci, zejména našich letců a po poslání našich jednotek parašutistických na Slovensko. Sdělili jsme jim, že nemůžeme Sověty žádat o změnu jejich strategických plánů. Je-li však aspoň trochu možno tuto pomoc hned zaslat, znamenalo by to ohromně mnoho. President Vás žádá, abyste v dohodě s gen. Píkou zjistili situaci i u vojáků i na zahraničním úřadě, dá-li se v této věci něco dělat.

Jsou-li pravdou německé zprávy, že maršál Koněv začal akci od Sanoku ke Karpatům a že první hlídky jsou už u Medzilaborce, mohli bychom dát našim aspoň naději a vyzvat je, aby vytrvali. Jsou v údolí Váhu nyní v situaci velmi těžké a kdyby přišla výše zmíněná rychlá, třeba menší pomoc buď našich letců a našich desantů nebo aspoň naděje, že Rusové jsou na pochodů na Slovensko, byla by patrně situace na Slovensku vůbec zachráněna pro celou další akci. Sděl hned, co bylo možno učinit a jaké jsou vyhlídky pro nejbližší dny. Ripka.“ (Tamtéž, čís. 2217, Mos. 221.)